

**USMON AZIM – O‘ZBEK SHE’RIYATIDA O‘Z OVOZI VA USLUBINI
TOPGAN SHOIR**

Boboqand Umarov

Navoiy davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada O‘zbekiston xalq shoiri Usmon Azim ijodining shakllanish bosqichlari, uning o‘ziga xos poetik olami va uslubiy izlanishlari tahlil qilinadi. Muallif shoirning insonshunoslikka asoslangan she’riy qarashlarini, sovet davri jamiyatidagi ijtimoiy ziddiyatlarni Ezopcha nutq, ramz va kinoya orqali ifodalash usullarini yoritadi. Maqolada Usmon Azimning “Insonni tushunish”, “Holat”, “Saylanma” kabi to‘plamlaridagi badiiy izlanishlar, inson va jamiyat, inson va tabiat o‘rtasidagi falsafiy-ruhiy bog‘liqlik tahlil qilinadi. Natijada shoir ijodi o‘zbek zamonaviy she’riyatida falsafiy mushohada, axloqiy hushyorlik va estetik yangilanishning yorqin namunasi sifatida baholanadi.

Kalit so‘zlar: Usmon Azim, zamonaviy o‘zbek she’riyati, poetik uslub, insonshunoslik, Ezopcha nutq, falsafiy tafakkur, ramz va timsollar, ijtimoiy tahlil.

Аннотация

В статье рассматривается творческий путь народного поэта Узбекистана Усмана Азима, его оригинальный поэтический стиль и мировоззрение. Автор анализирует гуманистическую направленность его поэзии, использование эзопова языка, символов и иронии для раскрытия социальных противоречий советского периода. Особое внимание уделяется сборникам «Понять человека», «Состояние», «Избранное», где отражены философские размышления о человеке, природе и обществе. В итоге творчество Усмана Азима представлено как важный этап в развитии современной узбекской поэзии, сочетающей эстетическую новизну и духовную глубину.

Ключевые слова: Усмон Азим, современная узбекская поэзия, поэтический стиль, гуманизм, эзопов язык, философская поэзия, символизм, социальная критика.

Abstract

This article explores the creative evolution of the People's Poet of Uzbekistan, Usmon Azim, emphasizing his unique poetic style and human-centered philosophy. The study highlights Azim's use of allegory, irony, and symbolic imagery to express the moral and social contradictions of the Soviet era. His major collections—Understanding a Human, State, and Selected Works—are analyzed as reflections of a deep spiritual and philosophical inquiry into the relationship between man, nature, and society. The paper concludes that Usmon Azim's poetry represents a distinctive stage in modern Uzbek literature, combining philosophical reflection, ethical awareness, and artistic innovation.

Keywords: Usmon Azim, modern Uzbek poetry, poetic style, humanism, allegory, philosophical reflection, symbolism, social analysis.

Zamonaviy o'zbek adabiyotida o'ziga xos poetik olam yaratgan, o'z uslubi va betakror she'riy tili bilan ajralib turadigan yirik shoirlardan biri, shubhasiz, O'zbekiston xalq shoiri Usmon Azimdir. Shoir o'zining ilk ijodiy qadamlaridanoq she'rni faqat go'zallik va his-tuyg'ular ifodasi emas, balki inson qalbini uyg'otish, jamiyatni hushyorlikka chaqirish, shuur darajasini yuksaltirish vositasi sifatida qaraydi. Uning badiiy qarashlarida insonni anglash, tushunish va unga mehr bilan yondashish markaziy o'rin egallaydi.

Ushbu yondashuv shoirning ilk to'plamidayoq yaqqol namoyon bo'lgan. 1978-yilda chop etilgan "Insonni tushunish" deb nomlangan birinchi kitobi aynan inson tabiatini anglash, uning qalbidagi murakkab kechinmalarni ochish, ruhiy olamiga chuqur kirib borish g'oyasiga asoslanadi. Shoirning bu kitobi mazmunan ham, ruhiy-estetik jihatdan ham o'z davri adabiy muhitida yangicha bir ovoz sifatida e'tirof etildi.

Oradan bir yil o'tib, 1979-yilda nashr etilgan "Holat" to'plami Usmon Azimning she'riy izlanishlarida izchil davom etayotgan insonshunoslik ruhini yanada teranlashtirdi. Garchi to'plamda shu nomli she'r mavjud bo'lmasa-da, undagi barcha asarlar insonning psixologik va ruhiy kechinmalari, hayotga munosabati, ichki ziddiyatlari hamda tashqi jamiyat bilan o'zaro aloqalari haqida mushohadalar bilan

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th October, 2025

to‘la. U inson holatlarini nafaqat tashqi voqelikda, balki qalb tubidagi sezgi va hissiyotlarda ifodalashga urinadi.

Adabiyotshunos Ibrohim Haqqulning e’tirof etishicha, Usmon Azimning “Saylanma” asarini o‘qigan she’rxon o‘zini go‘yoki bir tashqi voqelikda emas, balki ulkan “bioshoir”ning ko‘ngil bog‘larida sayr qilayotgandek his qiladi. Bu fikr bejiz emas, chunki shoir o‘z she’rlarida hayotni poetik timsollar orqali ko‘rsatibgina qolmay, balki uning orqasida turgan falsafiy ma’no qatlamlarini ochib berishga intiladi.

Usmon Azimning badiiy dunyoqarashi, asosan, inson va tabiat, inson va jamiyat, inson va ilohiyot o‘rtasidagi murakkab va ko‘p qirrali munosabatlarni o‘rganishga qaratilgan. Shoir qadimiy va an‘anaviy obrazlar – timsollar, ramzlar, xalq og‘zaki ijodining boy qatlamlaridan ilhomlanadi, ammo ularni zamonaviy tafakkur doirasida yangicha talqin etadi. Shu bois uning she’rlari nafaqat badiiy mahorat, balki chuqur fikr va ichki ziddiyatlar bilan boyitilgan bo‘lib, o‘quvchini fikrga chorlaydi, qalbida turli savollar uyg‘otadi.

Usmon Azim she’riyatining asosiy kuchi – undagi ichki uyg‘oqlik, zamon bilan hamnafaslik va inson qalbining eng nozik torlarini ohangdor, chuqur ma’noli obrazlar orqali ochib berilishida namoyon bo‘ladi. Shoir o‘z she’rlarida ko‘p hollarda umumiy voqelikni emas, balki ana shu voqelikda yashayotgan, azob chekayotgan yoki orzu qilayotgan, umid va iztirob orasida yo‘l izlayotgan odamning timsolini gavdalantiradi.

Xulosa qilib aytganda, Usmon Azim o‘zbek zamonaviy she’riyatida inson ruhiyatining teran qatlamlarini tahlil qilgan, an’anani yangicha ko‘rish va ifodalashga uringan, falsafiy tafakkur bilan yo‘g‘rilgan, o‘ziga xos poetik maktabni shakllantirgan ijodkor sifatida ajralib turadi. Uning asarlari bugungi adabiy jarayonlar uchun ham, kelajak avlodlar uchun ham bebaho badiiy va ma’naviy manbadir.

Bu maqol urush yillarining fojiasini ifodalayotgan shoirga voqelikni bo‘rttirish imkoniyatini bergan. Ayni damda, oddiy folklorizm syujetda voqealar rivoji uchun asos vazifasini o‘tagan.

Usmon Azimning 1979 yili chop etilgan ilk she’rlar to‘plami “Insonni tushunish”, deb nomlangan. U shu vaqtdan boshlab har bir she’rida insonni tushunish, uning

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th October, 2025

murakkab ruhiy olamini kashf etish yo'lida izlanib keladi. She'riyatning bosh qahramoni garchand inson deb atalgan bo'lsa-da, bu inson aslida shoirning o'zi ekanligi ma'lum. Binobarin, shoir o'zidagi insonni, uning ruhiy olamini, iztiroblari, alamlari, tug'yonlari, shuningdek, erkaliklari, sevinchlari, quvonchlari, farog'atli va baxtli daqiqalarini tushunishga va, albatta, ohori to'kilmagan bo'yoqlar yordamida aks ettirishga intiladi. Biz Usmon Azimning "Insonni tushunish"dan boshlab kuni kecha chop etilgan "Yurak" va "Fonus" to'plamlarigacha bo'lgan ijodi sahifalarini varaqlab, ulardagi poetik mazmunni ilg'ashga intilar ekanmiz, shoirning shu davr mobaynida hozirgi o'zbek she'riyatining peshqadam namoyandalaridan biriga aylanganiga ishonch hosil qilamiz¹.

Usmon Azimning ilk davri (taxminan 1970-yillar oxiri–1980-yillar boshlarida) yozilgan she'rlari sovet jamiyatining "normal" deb ko'ringan, ammo ich-ichidan ziddiyat va charchoqqa to'la ijtimoiy manzarasini Ezopcha nutq, kinoya va badiiy ramzlar orqali ko'rsatadi: shoir mehnat, "burch", "qahramonlik" singari rasmiy diskurslarni bevosita rad etmaydi, lekin ulardagi bo'shliqni kundalik hayot detaliga (navbat, kamchilik, rasmiy marosimning sun'iy patetikasiga) aylantirilgan metonimiya va sinekdoxalar bilan ochadi. Lirik "men" ko'pincha "biz"ga qo'shilib, ijtimoiy ruhiy holatning barometriga aylanadi: intonatsiya past-baland tebranishi, takror va parallelizmlar (anforik kirishlar, sintaktik yoysimon qurilish) jamiyatdagi ikkiyuzlamachilik, majburiy sukut va ichki norozilikni eshittirmay sezdira oladi. Allegorik obrazlar — "it/bo'ri", "ko'z/so'z", "tovush/sukut" kabi qarama-qarshi juftliklar — hukmron tartib bilan insoniy qadr, qo'rqu bilan oriyat, rasmiy haqiqat bilan yashirin haqiqat o'rtasidagi uzilishni dramatiklashtiradi; shoir ironiyani keskin satiraga aylantirmay, "yumshoq" istehzo bilan o'quvchini anglashga chorlaydi. Ritmdagi chala pauzalar (enjambement), ohangdagi ichki siniq bo'g'inlar "zastoy" ruhini akustik darajada ham ifodalaydi, semantik markaz esa odatiy "maqto'v"dan ko'ra inson sha'ni, mehnatning haqiqiy mazmuni va axloqiy hushyorlikka ko'chadi. Natijada Usmon Azimning ilk she'riyati ochiq siyosiy deklaratsiya emas, balki ijtimoiy-axloqiy diagnostika — sovet hayotining tashqi barqarorlik ortidagi

¹ <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/matbuot/hozirgi-davr-matbuoti/naim-karimov-nekbin-ruh-hayotsevar-g-oya-2010>

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th October, 2025

ma'naviy toliqish, sukunat va yashirin dardlarni estetik sintezda fosh etuvchi, keyingi yillardagi dadilroq ijtimoiy ohangga poydevor bo'lgan poetik guvohlikdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Usmon Azim. Saylanma. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2010.
2. Usmon Azim. Surat parchalari. – Toshkent: Adabiyot, 1998.
3. Usmon Azim. Dars. – Toshkent: Yosh gvardiya, 1978.
4. Qo'shjonov M. Zamonaviy o'zbek she'riyati masalalari. – Toshkent: Fan, 1991.